

Ніна Баршчэўская ♦ Nina Barszczewska

Варшаўскі ўніверсітэт, Польшча

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0483-0549>

e-mail: nbarszcz@uw.edu.pl

Уладзіслаў Гарбацкі. 2023. *Вацлаў Ластоўскі. Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 238 с.

Вацлаў Ластоўскі – выдатны беларускі вучоны, пісьменьнік і грамадзкі дзеяч, які ў вялікай ступені прычыніўся да беларускага адраджэння на пачатку XX стагоддзя, працуючы ў розных навуковых і грамадзкіх сферах. Займаўся гісторыяй, этнаграфіяй, літаратурай, літаратуразнаўствам і мовазнаўствам, выдавецкай дзейнасцю, а таксама палітыкай і дыпламатыяй. “Чалавек-аркестар” – так акрэсьліў яго Уладзіслаў Гарбацкі (Уладзіслаў Іваноў) у *Прадмове ўкладальніка* да зборніка мовазнаўчых артыкулаў В. Ластоўскага. *ЛЯ вытокаў беларускай сацыялінгвістыкі* [Гарбацкі 2023: IX–XI] – такі загалавак прадмовы ярка сьведчыць пра сённяшняе ўспрыняццё В. Ластоўскага як вучонага, які адышоў ад клясычнага мовазнаўства на карысць сацыяльнай лінгвістыкі, адыгрываючы ў ёй важную ролю і ўпісваючыся гэтым самым у дыскусію паміж прыхільнікамі і праціўнікамі абедзвюх плыняў.

У 2023 годзе Беларусь адзначала 140-годдзье выбітнага дзеяча й навукоўца, і кніга *Вацлаў Ластоўскі. Мовазнаўчыя працы* цудоўна ўпісалася ў гэты юбілей, падкрэсьліваючы ўнёсак Влaстa¹ ў мовазнаўства.

Упершыню сабраныя разам, выдаюцца цікавыя, сьмелыя і наватарскія мовазнаўчыя тэксты В. Ластоўскага, якія дасюль выклікаюць спрэчкі, дэбаты і жвавы інтарэс. Каб асучасніць мовазнаўчыя дэбаты і ацаніць геній расстралянага саветамі беларуса, важна і зручна мець усю ягоную спадчыну ў моўнай галіне пад адной вокладкай [Гарбацкі 2023: XI].

¹ В. Ластоўскі карыстаўся многімі псеўданімамі і крыптонімамі: Власт, В. Л., В-т, Юры Верашчака, Ю. В., О. І., Пагашчанін.

Зразумела, кніга не магла памясьціць усяе мовазнаўчае спадчыны В. Ластоўскага, на якую апрача артыкулаў склаліся таксама мовазнаўчыя кнігі. Ён падрыхтаваў і выдаў *Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік* [Ластоўскі 1924а] ды *Гісторыю беларускай (крыўскай) кнігі* [Ластоўскі 1926]. Укладальніку ўдалося пад адной вокладкай рэцэнзаванай кнігі сабраць 70 артыкулаў В. Ластоўскага і гэтым самым стварыць лёгка доступ да ягоных прац, якія варта чытаць, перачытваць, каб зразумець яго падыход да беларускае мовы і да працы з родным словам. Кніга заканчваецца *Пасьляслоўем* аўтаркі дадзенай рэцэнзіі [Баршчэўская 2023].

Пра падыход В. Ластоўскага да роднае лексыкі сьведчыць *Прадмова* да слоўніка:

Слова, гэта ня умоўны знак для выражэньня мысьлі, але мастацкі абраз, вызваны найжывейшымі пачуваньнямі, якія прырода і жыцьцё выклікалі ў перабытным чалавеку. Яно знаходзіцца ў цесным зьвязку з народным бытам, яго сьветаглядам, гісторыяй, звычаямі й абычаямі, а дзеля гэтага мова ёсьць вялікай нацыянальнай легендай і скарбніцай, сьвятой спадчынай, каторая пераходзіць з пакаленьня ў пакаленьне, з дзядоў, на ўнукаў. Ўвесь сьветагляд і паэзія нашых прадзедаў замыкаліся ў мове. Кождае слова было легендай-пагудкай, мітам; было поўнае зьместу і паэзіі: бо міт асновываўся на легендзе, а легенда замыкалася ў слове. Слова ёсьць творчасцю ўсяго народу; формы слова шліфаваліся многімі пакаленьнямі і сталяцямі, пакуль сталіся тым, чым яны сягоньня ёсьць [Ластоўскі 1924ц: I].

Гэты сацыялінгвістычны падыход дацэньваецца сёньня беларускімі мовазнаўцамі:

Слоўнік – гэта суцэльны твор, цікавы, дынамічны, арганізаваны вакол адзінай ідэі – нацыянальнай. Так званая экстралінгвістычная частка слоўніка – гэта не толькі гістарычна-этнаграфічны матэрыял; яна ўключае і асобу аўтара, яго адносіны да прадмету даследавання – мовы [Ніякоўская 1995: 302].

Найбольш артыкулаў В. Ластоўскі апублікаваў у часопісе “Крывіч”², але таксама на старонках “Нашай Нівы”, “Крывічаніна”, “Узвышша”... А цяпер можна пазнаёміцца з імі ў кнізе, апрацаванай У. Гарбацкім. У артыкулах Влада закраналіся такія моўныя пытаньні, як: найменьні і гісторыя розных плямёнаў (*Народны падзел між беларусамі, Аб найменьні “Крывічы”, Смэрды, Аб імені Ятвягі*), уласныя асабовыя і геаграфічныя, астранамічныя ці міталёгічныя назовы (*Крыўска-Беларускі іменнік, Эпітэт сьмерці “Кастуся”*), назвы расьлін (*Матэрыялы да беларускага*

² Часопіс “Крывіч” (№№ 1–12) выдаваўся ў Коўне ў 1923–1927 гадох пад рэдакцыяй В. Ластоўскага і К. Дуж-Душэўскага.

зельніка), суадносіны паміж мовай і народам (*Родная мова, Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік / Прадмова*), прысутнасць беларускае мовы ў сьвятынях (*U sprawie towy u cerkwach, Duchojnaja katalickaja literatura ŭ biełaruskaj towie*), гісторыя мовы (*З-пад праху вякоў*), погляд іншых народаў на беларускую мову (*Погляд расійскіх вучоных на беларускую мову, Даль аб беларускай мове*), прычыны заняпаду беларускае мовы (*Прычыны заняпаду крыўскай мовы ў XVII ст.*). Вялікае значэнне надавалася чысьціні беларускае мовы, і таму паяўлялася шмат артыкулаў пра запазычаныя з другіх моваў і моўныя ўзаемаўплывы (*Пляновая асыміляцыя, Аб слове “кабета”, Калі беларуска-крыўскае слова “разьдзел” уведзена ў польскую мову, Хто ў каго запазычае?, Якімі найўнымі спосабамі польскія прафэсары полёнізуюць Вільню, Аб слове “страніца”, Корэктыва да слоў “земляробства” і “хлебаробства”*). Істотнае месца адводзілася лексычнай сынаніміцы ў беларускай мове (*Умец, мастак, кудзьбіт; Аднасловы, Беларускія аднасловы, Таўтолегія, Рэзаць, кроіць, стругаць, кружаць*), сэмантыцы канкрэтных словаў, часам блізкіх па гучаньні, часта з улікам іх этымалёгіі (*Што такое “дунай”, Выцябкі і поцябкі, Матэрыялы да беларускага слоўніка, Навец, наўскі, Тэрміналёгія да анатоміі і фізыялёгіі, Аб значэньні слова “бонда”, Слова “друя”, Ярасьць і юрнасьць, Эпітэты, Кузулька, Матэрыялы да крыўскага слоўніка, Аб слове мурава, Матэрыялы да слоўніка беларускай (крывічанскай) мовы, Рачное імязоўніцтва, Дойлід, Аб слове гаспадар, Аб словах “сьвет” і “сьвятло”*), стылістыцы (*Крыўскі (беларускі) старадаўны лістоўны стиль*), словаўтварэньню (*Карэнь “гал” і выводныя ад яго словы і паняцьці ў крыўскай мове, Карэнь “корс”, “корх”, выводныя ад яго словы і паняцьці ў крыўскай мове, Дзіцячы слоўнік, Аб караню “віт”, “вет” і выводных словах і паняцьцях, Словачын “рымзаць” і выводныя ад яго словы і паняцьці*) ды фанэтыцы і графіцы беларускае мовы (*У справе рэформы кірылаўскае азбукі, Аб напісаньні “ўл” ў крыўскай пісьменнасьці*).

Вельмі займальны артыкул Влада пра беларускія імёны пад загалоўкам *Крыўска-Беларускі іменнік* [Ластоўскі 1923ц: 60–75]. Паведамляецца ў ім пра зьмены гучаньня імёнаў пры пераходзе з аднаго ўзросту ў іншы. Дзеля прыкладу: малы хлопчык Петрык, падростаючы, атрымліваў імя Пятрук, становячыся кавалерам, пачынаў называцца Петрусём, пасья жаніцьбы пераўтвараўся ў Пятра, а пастарэўшы й ажаніўшы сваіх дзяцей, – у Петраша. Аднак гэтае багацьце беларускае мовы паддалася нівэлюючаму чужому ўплыву. Першымі прыкметамі зьменаў сталася ўжываньне жаночых канчаткаў у мужчынскіх дэмінутыўных імёнах, як Янка, Генька, Стаська. Гістарычная літаратура паказвае нам, – заўважае Влада, – што раней гэтакіх жаночых формаў у мужчынскіх імёнах не ўжывалі. Там маем формы Янусь, Генюсь, Стасік альбо Янцісь, Генцісь.

Частва выкарыстоўваліся таксама формы мужчынскіх імёнаў з націскным канчаткам **-о**: Янко, Станько, Грынько. У згаданым артыкуле Власт прывёў усе формы для 219 беларускіх мужчынскіх і жаночых імёнаў.

Палемікай з расейскімі вучонымі В. Ластоўскі заняўся ў артыкуле *Пагляд расійскіх вучоных на беларускую мову* [Ластоўскі 1923ф: 21–27], дзе аспрэчвае меркаваньні расейскіх вучоных, адны зь якіх лічылі беларускую мову дыялектам вялікарускай мовы, другія – украінскай, і толькі некаторыя прызнавалі яе самастойнай мовай. Ластоўскі адзначае, што за апошнія сто гадоў гэта вялікаруская мова прыблізілася да беларускай і формамі, і слоўнікам, а не наадварот. Прыкладам можа быць слоўнік Насовіча (каля 30 000 лексэм), цалкам уключаны ў *Расійскі Акадэмічны слоўнік*, ня кажучы ўжо аб ранейшых запазычаньнях.

У *Матэрыялах да беларускага слоўніка* [Ластоўскі 1923е: 49–52] Власта прыводзіцца этымалёгія некаторых слоў, напр. *мара*:

Галоўнай эмблемай нячыстай сілы ў славянаў была Марана, Морэна, Марва ад санскрыц. *mri* – паміраю, сьмерць, лац. *mors* – багіня сьмерці, зімы і ночы, аднаго караня са славамі: мор, паморак – пошастная хвароба, морак – цемень, мары – насілка для нябошчыкаў, мара – нячыстая сіла, сонны кашмар, прывід, марыць – мучыць, мерат – чорт, зьмерк, меркаць, зьмеркаць – цемень, цямнець, мрэц, мярцьвец, мярляк – нябошчык, мярэкаць – мала знаць, біцца ў цямнаце, з трудом распазнаваць, разумець, марокаваць – хмарыцца, дуцца, амарока – зацямненне, марочыць – дурыць, мярцьвец – заміраць, сморад, сьмярдзец – мець блага пах, хмара – туча, хомар, хомарна – (на Палесьсі) туман, імгла, мароз [Ластоўскі 1923е: 50].

Матэрыялы да беларускага зельніка [Ластоўскі 1923д: 90–98] Власт сабраў у гадох 1911–1914, часткова на Лепельшчыне й Дзісеншчыне, а часткова ў Пружанскім павеце. Сьпіс назоваў расьлін павялічаны, дзякуючы выкарыстаньню прац Міхала Фэдэроўскага *Lud Białoruski na Rusi Litewskiej* [Federowski 1897] ды Івана Насовіча *Словарь белорусскаго наречія* [Носович 1870]. З працы М. Фэдэроўскага В. Ластоўскі прывёў некалькі дзясяткаў найменьняў расьлін, сабраных на Барысаўшчыне каля 1820 г., а з працы І. Насовіча – найменьні расьлін, запісаныя на Гарадзеншчыне ў 1890-х гадох. Зельнік уложаны паводле лацінскай тэрміналёгіі й ахоплівае 276 назоваў расьлін.

В. Ластоўскі асьцярожна ставіўся да ўсялякага роду запазычаньняў у беларускай мове. У артыкуле *Хто ў каго запазычвае?* [Ластоўскі 1923г: 151–162] разглядаў гістарычную мінуўшчыну ды польска-беларускія ўзаемаўплывы, абпіраючыся на працы польскіх вучоных, у прыватнасьці Браніслава Хлябоўскага. Аўтар адзначаў, што:

...ад абраньня Ягайлы на караля польскага, ў Кракаве пачала функцыянаваць яго прыбочная, літоўская канцаларыя, якая пісала ўсе дакуманты па

беларуску, і, што, пераходзячы ад лаціны і нямецчыны да пісаньня ў сваей мове, палякі бралі жыўцом формы дакумантаў, юрыдычныя тэрміны і сказы з беларускай мовы. Урэшце прыпомнім пераклад Статуту Вял. Кн. Літоўскага з беларускай мовы на польскую, і тое, што тэрміналогія беларуская была ўзята да польскага перакладу жыўцом у мову польскую. Узяўшы ўсё гэта пад увагу мы зразумеем, які аграмадны запас лексычнага беларускага і украінскага матэрыялу быў прысвоены палякамі ў працягу, ад XIV да XVII ст. Але польскія запазычаныя на XVII ст. не спыніліся. І ў XVIII ст. найбольшы культурны уклад ў польскую літэратуру зрабілі людзі ўзгадаваныя ў нашым краю. <...>

Найбольшыя захваты беларускага лексычнага матэрыялу ў польскую мову прыпадаюць на XIX ст., калі палякі, утраціўшы палітычную незалежнасьць і будучы разьдзелены на тры часьці, паставілі сабе свядома заданьне, у мэтах збліжэньня ўсіх быўшых у межах Польшчы зямель, лучыць іх на грунце адзінай літэратуры. А дзеля гэтага пастаноўлена было дасканаліць польскую мову пры помачы “правінцыялізмаў”. Як ведама найбольшы лік польскіх пісьменьнікаў XIX ст. былі родам з Беларусі... <...> Хоць за 500 летняе сужывецтва і ў нашу мову увашло шмат польскіх слоў [Ластоўскі 1923г: 160–162].

В. Ластоўскі праяўляў клопат пра чысьціню беларускае мовы, крытыкуючы празьмерную колькасьць русыцызмаў у беларускай мове [Ластоўскі 1924б: 126–133], такіх як: *вопыт мінулага* замест *практыка мінуўшага* альбо *мінуўшчыны*, *вучасткі зямлі* замест *дзялянкі зямлі*, ці *прыняты ўсе меры* замест *зроблены захады* і г. д.

З гістарычнай практыкі ведама нам, да чаго гэткая асыміляцыя давяла нашу мову ў XVI ст.: давяла яна да таго, што ўжо ў XVII ст. крыўская кніжная мова сталася аднолькавай з польскай. У некаторых помніках рожніца між адной і другой была толькі ў літарах, дык урэшце-рэшт крыўская (беларуская) мова, як мова палітычна слабейшай нацыі, павінна была ўступіць мейсца польскай. Калі-ж у Радавай Беларусі (Крывіі) пойдзе далей такая асымілятарская работа, то ці ня станеца гэта самае і другі раз? Гісторыя, кажуць, паўтараецца... [Ластоўскі 1924б : 130–131]

Толькі на гэты раз пагрозу аказвае расейская мова.

В. Ластоўскі вялікае значэньне прыдаваў сынаніміцы, пра што сьведчаць ягоныя артыкулы пра аднасловы ў беларускай мове [Ластоўскі 1923а: 32–37, 1923б: 42–47]. Пісаў, што аднасловы прыносяць вялікую карысьць кожнай мове, таму што надаюць ёй гнуткасьць і вытанчанасьць. Але, з другога боку, патрабуюць вельмі ўважлівых адносінаў з увагі на розныя адценьні значэньняў, напр., дзеля адлюстраваньня працэсу маўленьня можна выкарыстоўваць словы: *казаць* ‘не ўзаемнае выказваньне, а ад першай, другой ці трэцяй асобы’, *гаварыць* ‘спакойна размаўляць’, *гаманіць* ‘гаварыць голасна, запальчыва, сварыцца’, *галакаць* ‘гаварыць крыкам, крычаць’, *галёкаць* ‘крычаць на ўвесь голас’, *гутарыць*

‘гаварыць спакойна, разважліва’, *размаўляць* ‘сярэдняе па значэнню – паміж гаварыць і гутарыць’, *гукаць, дудукаць* ‘весьці прыязную размову прыцішаным голасам, так аб усім’, *зюкаць* ‘гаварыць голасным свісьцячым шэптам’, *зяпаць* ‘бяссьільна крычаць, гаварыць крыкліва й бяз сэнсу’. В. Ластоўскі вялікае значэнне прыдаваў таксама сэмантыцы ды заклікаў да большай дакладнасці, асабліва ў тэрміналогіі.

Гледзячы на спадчыну Вацлава Ластоўскага, можна паўтарыць ўслед за Янам Станкевічам, што В. Ластоўскі належыць да тых нешматлікіх беларусаў, якія ня толькі ўсёй душою аддаліся беларускай справе, але аддалі ёй і ўвесь свой час [Станкевіч 1954: 3–4]. Дзякуючы карпатлівай працы У. Гарбацкага (У. Іванова) і выхаду кнігі *Вацлаў Ластоўскі. Мовазнаўчыя працы* мы маем лягчэйшы доступ да мовазнаўчай спадчыны гэтага вялікага беларускага адраджэнца.

References

- Barščëŭskaja Nina. 2023. *Pas’ljasloŭe*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski. Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 214–234 [Баршчэўская Ніна. 1923. *Пасьляслоўе*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 214–234].
- Federowski Michał. 1897. *Lud białoruski na Rusi Litewskiej. Wiara, wierzenia i przesady ludu z okolic Wołkowyska, Słonima, Lidy i Sokółki*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Harbacki Uladzislaŭ. 2023. *Pradmova ŭkladaŭnika. Lja vytokaŭ belaruskaj sacyjalinhvistyki*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. IX–XI [Гарбацкі Уладзіслаў. 2023. *Прадмова ўкладальніка. Ля вытокаў беларускай сацыялінгвістыкі*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. IX–XI].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923a. *Adnaslovy*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 32–37 [Ластоўскі Вацлаў. 1923a. *Аднасловы*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 32–37].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923b. *Belaruskija adnaslovy*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 42–47 [Ластоўскі Вацлаў. 1923b. *Беларускія аднасловы*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 42–47].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923c. *Kryŭska-Belaruski imennik*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 60–75 [Ластоўскі Вацлаў. 1923c. *Крыўска-Беларускі іменнік*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 60–75].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923d. *Materyjaly da belaruskaha zel’nika*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 90–98 [Ластоўскі Вацлаў. 1923d. *Матэрыялы да беларускага зельніка*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 90–98].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923e. *Materyjaly da belaruskaha sloŭnika*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaičyja pracy*. London: Skaryna Press. 49–52. [Ластоўскі Вацлаў. 1923e. *Матэрыялы да беларускага слоўніка*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 49–52].

- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923f. *Pahljad rasijskix vučonyx na belaruskiju movu*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaŭčyja prasy*. London: Skaryna Press. 21–27. [Ластоўскі Вацлаў. 1923ф. *Пагляд расійскіх вучоных на беларускую мову*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 21–27].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1923g. *Xto ŭ kaho zapazyčvae?*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaŭčyja prasy*. London: Skaryna Press. 151–162 [Ластоўскі Вацлаў. 1923г. *Хто ў каго запазычвае?*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 151–162].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1924a. *Padručny rasijska-kryŭski (belaruski) sloŭnik*. Коўна: Drukarnja A. Baka. [Ластоўскі Вацлаў. 1924а. *Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік*. Коўна: Друкарня А. Бака].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1924b. *Pljanovaja asymiljacyja*. U: Harbacki Uladzislaŭ. *Vaclaŭ Lastoŭski, Movaznaŭčyja prasy*. London: Skaryna Press. 126–133 [Ластоўскі Вацлаў. 1924б. *Плянковая асыміляцыя*. У: Гарбацкі Уладзіслаў. *Вацлаў Ластоўскі, Мовазнаўчыя працы*. London: Skaryna Press. 126–133].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1924c. *Pradmovy*. U: *Padručny rasijska-kryŭski (belaruski) sloŭnik*. Коўна: Drukarnja A. Baka. I. [Ластоўскі Вацлаў. 1924ц. *Прадмова*. У: *Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік*. Коўна: Друкарня А. Бака. I].
- Lastoŭski Vaclaŭ. 1926. *Historyja belaruskaj (kryŭskaj) knihi. Sproba pajas'nicel'naj kniopisi ad kanca X da pačatku XIX stahodz'dzja*. Коўна: Vyd. koštam Belaruskaha Cèntru ŭ Litve ŭ Drukarni Sakaloŭskaha i Lana [Ластоўскі Вацлаў. 1926. *Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі. Спраба паясьніцельнай кнігопісі ад канца X да пачатку XIX стагодзьдзя*. Коўна: Вyd. коштам Беларускага Цэнтру ў Літве ў Друкарні Сакалоўскага і Лана].
- Nijakoŭskaja Alena. 1995. „*Rasijska-kryŭski sloŭnik*” *Vaclava Lastoŭskaha i belaruskaja nasyjanał'naja idėja*. U: „*Belarusika – Albaruthenica*”, № 4: 302 [Ніякоўская Алена. 1995. „*Расійска-крыўскі слоўнік*” *Вацлава Ластоўскага і беларуская нацыянальная ідэя*. У: „*Беларусіка – Albaruthenica*”, № 4: 302].
- Nosovič Ivan". 1870. *Slovar' bělorusskago narěčija*. Sanktpeterburg": Otd-nie Rus. jaz. i slovesnosti Imp. Akad. Nauk" [Носовичъ Иванъ. 1870. *Словарь бѣлорускаго нарѣчія*. Санктпетербургъ: Отд-ніе Рус. яз. и словесности Имп. Акад. Наукъ].
- Stankevič Janka. 1954. *Vjačaslaŭ Lastoŭski. "Вас'каўшчына"* 48: 3–4 [Станкевич Янка. 1954. *Вячаслаў Ластоўскі. "Бацькаўшчына"* 48: 3–4].